

Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerine ilişkin ihtiyaçları (örnek: dijital sağlık)*

Adults' needs regarding digital citizenship skills (example: digital health)

¹Fatma Nur Tüfekçi, ²Mine Çeliköz

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Elektronik ve Otomasyon Bölümü, İstanbul, nurrr61@hotmail.com, 0000-0002-3569-2946

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Bölümü, İstanbul, mcelikoz25@gmail.com, 0000-0003-1582-331X

*11. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi (ICCI-EPOK 2023) Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Ayrıca bu makale "Yetişkinlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Programının Hazırlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi" konulu doktora tezi çalışmasından üretilmiştir.

ÖZ

Giriş ve amaç; Günümüzde birçok platform internet ortamında hizmet vermektedir. İnternet kullanım oranına bakıldığında yetişkinler arasında internet kullanımının yüksek olduğu görülmektedir. Ancak önemli olan; bu kullanımın güvenli, verimli ve etkili bir şekilde olmasıdır. Bu nedenle kişilerin iyi birer dijital vatandaş olması oldukça önemlidir. Dijital Vatandaşlık; dijital sağlık, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk, dijital kanun, dijital güvenlik, dijital katılım, dijital erişim, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik olmak üzere toplam on altı boyuttan oluşmaktadır. Çalışmanın amacı, yetişkinlerin güvenli, verimli ve etkili bir şekilde interneti kullanabilmeleri için dijital vatandaşlık becerilerine yönelik ihtiyaçlarını belirleyerek, bu becerilerin geliştirilmesini sağlayacak bir eğitim programı/içeriği oluşturmaktır. **Gereç ve yöntem;** Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada, yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerine ilişkin ihtiyaçlarını belirlemek hedeflenmiştir. Araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla belirlenen 79 erkek ve 177 kadın olmak üzere toplam 256 gönüllü yetişkine "Yetişkinlere Yönelik Dijital Vatandaşlık İhtiyaç Analizi Formu" verilmiş ve cevaplamaları istenmiştir. Çıkan sonuçlar SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Science) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. **Bulgular ve sonuç;** Yetişkinlere yönelik dijital vatandaşlık eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan ihtiyaç analizi sonucunda yetişkinlerin dijital vatandaşlık beceri düzeylerinin ölçek ortalamasının 2.65 olduğu görülmektedir. Bu sonuç, katılımcıların kendilerini dijital vatandaşlık becerileri konusunda düşük seviyede gördüklerini göstermektedir. Alt becerilerde ise katılımcıların kendilerini en yetersiz gördüğü becerinin dijital kanun olduğu görülmüştür; katılımcıların kendilerini en yeterli gördüğü becerinin ise dijital erişim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yetişkinlerin %84,4'ü dijital vatandaşlık eğitiminin gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler:
Dijital Vatandaşlık, Dijital Sağlık,
Yetişkin Eğitimi

Key Words:
Digital Citizenship, Digital Health,
Adult Education

Sorumlu Yazar/Corresponding

Author:
Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Hamidiye Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksekokulu, Elektronik
ve Otomasyon Bölümü, İstanbul,
nurrr61@hotmail.com, 0000-0002-
3569-2946

DOI:
10.52880/sagakaderg.1567553

Gönderme Tarihi/Received
Date:
15.10.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:
22.11.2024

Yayımlanma Tarihi/Published
Online:
31.12.2024

ABSTRACT

Introduction and purpose; Today, many platforms serve on the internet. When we look at the rate of internet usage, it is seen that internet usage among adults is high. However, what is important is that this use is safe, efficient and effective. For this reason, it is very important for people to be good digital citizens. Digital Citizenship consists of ten sub-dimensions: digital health, digital commerce, digital rights and responsibilities, digital law, digital security, digital participation, digital access, digital communication, digital literacy, digital ethics. The aim of the study is to determine the needs of adults for digital citizenship skills so that they can use the internet safely, efficiently and effectively, and to create a training program/content that will enable the development of these skills. **Materials and methods;** In this descriptive study, which is one of the quantitative research methods, it was aimed to determine the needs of adults regarding digital citizenship skills. A total of 256 volunteer adults, 79 males and 177 females, who were determined through convenience sampling, were given the "Digital Citizenship Needs Analysis Form for Adults" and asked to answer. The results were analyzed using SPSS 25.0 (Statistical Package for Social Science) package program. **Findings and Conclusion;** As a result of the needs analysis conducted to determine the digital citizenship training needs for adults, it is seen that the scale average of digital citizenship skill levels of adults is 2.65. This result shows that the participants see themselves at a low level in digital citizenship skills. In the sub-skills, it is seen that the skill that the participants consider themselves the most inadequate is digital law, while the skill that the participants consider themselves the most adequate is digital access. In addition, 84.4% of adults stated that digital citizenship education is necessary.

GİRİŞ

Bireylerin bilgiyi etkin kullanabilme gerekliliği teknolojinin ilerlemesi ile birleşince, hayat boyu öğrenme kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) verilerine göre eğitimin kişinin yaşamı boyunca sürdürmesi gereken bir özellik olduğu kabul edilmektedir. Bu sebeple tüm insanlar için yaşam boyu öğrenme olanaklarını sunan politikaların gelişmekte olan ülkelerde yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir (Gelbal, 2021). Hayat boyu öğrenme kapsamında bilgi kullanımının etkinliğini yükseltebilmek için teknolojik cihazlara veya teknolojik bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Dijital çağ olarak isimlendirilen bu yüzyılda, insanlık bilgiye dijital kaynaklar dolayısıyla internet vasıtasıyla erişmektedir. 2024 yılında açıklanan Global Dijital Raporunda, tüm dünyada internete erişebilen insan sayısı 5,16 milyara yükselmiştir. (Global Dijital Raporu, 2024).

Yetişkinlerin internete erişiminin yüksek olması yararlı ve zararlı sonuçlar doğuran etkiler meydana getirebilmektedir. Özellikle sosyal medyada gerçek olmayan haberler sonucunda insanların zararlı grupların etkisinde toplumsal bütünlüğe zarar verecek etkiler oluşturmaktadır. Dijital vatandaşlık, bu zararlı sonuçları doğuran etkilerin ortadan kalkmasını sağlayan teknolojik ilerleme sayesinde yasal işlemler, ticaret, eğitim, iletişim gibi farklı alanlarda bilişim araçlarının bilinçli olarak kullanılmasıdır (Sakallı, 2015).

Yetişkinlerin dijital vatandaşlık beceri düzeylerinin ölçülmesinin ve bu doğrultuda eğitim verilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Çünkü önemli olan, internet kullanımının güvenli, verimli ve etkili bir şekilde olmasıdır. Bu nedenle güvenli, verimli ve etkin internet kullanımı konusunda yetişkinlerin eğitilmesi oldukça önemlidir. Capuno ve ark. (2022), yetişkinlerin çeşitli teknolojik araçlar kullanarak birbirleriyle iletişim kurduklarını, bunun sonucu olarak artık insanların kolaylıkla öğrenebileceği, çalışabileceği, oynayabileceği ve sosyalleşebileceği dijital bir dünyada dijital vatandaş olarak yaşadıklarını belirtmiştir. Fakat bu durum beraberinde dijital vatandaşların teknolojiyi nasıl etkin kullanacaklarını bilmemeleri sorununu doğurmaktadır. Bu sebeple, bireylerin iyi birer dijital vatandaş olması gerekliliğini ortaya çıkmıştır. Bu ve benzeri görüşler güvenli, verimli ve etkin internet kullanımı konusunda yetişkinlerin eğitilmesi gerektiğini doğrular niteliktedir. Yetişkinlerin dijital dünyada etik değerlerini, sorumluluklarını ve özgürlüklerini öğrenmeleri sadece eğitim kurumlarının değil toplumunda sorumluluklarından biridir (Ohler, 2011).

Güvenli olarak interneti kullanırken vatandaşlık ve demokrasi kavramlarını konu alan çalışmalar yayınlayan Bennett (2008) ise dijital teknolojilerin kullanımı ile vatandaşlık kavramının nasıl değiştiğini ve dijital vatandaşlık kavramının nasıl geliştiğini incelemiştir. Yaptığı bir araştırmada dijital vatandaşlık kavramının vatandaşların medya kullanımı, bilgiye erişim ve düşünce özgürlüğü haklarına nasıl etki ettiği ele alınmaktadır (Bennett, 2008). Dijital vatandaşlık eğitiminin sadece teknoloji kullanımıyla ilgili becerileri öğretmekle sınırlı olmadığını aynı zamanda yetişkinlerin dijital dünyada etik ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağladığını ortaya koymaktadır.

Dünya genelinde dijital vatandaşlık kavramına ilişkin yapılan çalışmalarla kıyaslandığında, Türkiye’de bu alandaki çalışmaların sayısının daha az olduğu görülmüştür. Literatür taraması sonucunda, araştırmacılar bu konunun ulusal düzeyde daha fazla ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir (Büyükbaykal, 2015). Avrupada ağırlıklı olarak Sivil Toplum Kuruluşları bünyesinde yer alan Güvenli İnternet Merkezleri ve yardım hatlarının Türkiye’de yeterince yapılanmamış olması dijital vatandaşlık eğitimlerinin olmaması noktasında en büyük eksikliklerin başında geldiği görülmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Literatür incelendiğinde; Türkiye’de özellikle yetişkinlere yönelik olarak dijital vatandaşlık konusunda verilen eğitimler sınırlı sayıdadır. Var olan eğitimlerde ise en büyük eksiklik dijital vatandaşlık kavramının tüm boyutları ile ele alınmamış olmasıdır, bir veya birkaç alt boyutu ele alınarak eğitimler geliştirilmiştir (Karakuyu, 2023).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Akademi tarafından 12-18 yaş arası öğrenciler başta olmak üzere gençlere çevrim içi olarak “Google Dijital Vatandaşlık ve Çevrim İçi Güvenlik” eğitimi verilmektedir. Eğitim ile katılımcıların dijital dünyada güvenlik başta olmak üzere güvenli parola oluşturma, dijital zorbalıkla baş etme, dijital ayak izi kavramının açıklanması, araştırma yapma, sahte haberleri/içerikleri anlama, kötü niyetli kişi/yazılımlardan korunma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yine aynı sitede ebeveynler için, Dr. Şahin Bayzan koordinatörlüğünde “Ebeveynler İçin İnternet ve Sosyal Medyanın Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi” semineri düzenlenmektedir. Seminerde, internet ve sosyal medyada dikkat edilecek hususlar, şifre güvenliği ve gizlilik, internette temel hak ve sorumluluklar, internet kullanımında çocuklara yaklaşım, internet ve siber zorbalık, internette bilgi ve doğruluğu, internet ve sosyal ağ kullanımında rol model olma konularına vurgu yapılmaktadır (BTK Akademi, 2023). Bu ve benzeri eğitimlerde görüldüğü gibi dijital vatandaşlığın tüm boyutları ele alınmamaktadır. Bununla birlikte verilen eğitimler seminer ile sınırlı kalmaktadır. Bir başka açıdan

bakıldığında ise, yetişkinlere yönelik olarak eğitimlerin yeteri kadar bulunmaması en büyük eksikliklerden biridir.

ISTE (International Society for Technology in Education) verimli ve etkili olan eğitim yapısı için ihtiyaç olan standartlara dijital vatandaşlık kavramını da eklemiştir. Eğitim açısından dijital vatandaşlık; çevrimiçi kullanılan internetin verimli olması ya da bu şekilde kullanılan internet ortamında yapılmaması gerekenlerden fazlasının bulunduğundan bahsetmiştir. ISTE çalışmalarında yaptığı tanımlamada; etik sorunlarla başa çıkabilme, düşünceli davranabilme ve insanların empati yaparak interneti sağlıklı kullanabilme tanımını yapmıştır. ISTE tarafından dijital vatandaşların beklediğinin; toplumu daha iyi seviyeye çıkarabilmek için teknolojiden faydalanmayı, iletişim kurarken internette herkesin inancına saygı duyulması gerektiğini ve internet ortamında bulunan bilgilerin güvenilir olmasını tespit etme şeklinde ifade etmektedir. Dijital anlamda teknoloji sürekli yaygınlaşmakta ve kullanımı sürekli artmaktadır. Bu bağlamda geleneksel vatandaşlığın yerini dijital vatandaşlık almıştır. Dijital vatandaşlık eğitimi bu bakımdan her geçen gün önemi daha fazla artan bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Dijital vatandaşlık konusunun ortaya konulmasında etken isimlerden Ribble ve ark. (2004) gerçekleştirdikleri çalışmalar sonucu dijital vatandaşlığı; dijital iletişim, erişim, etik, ticaret, okuryazarlık, sağlık, hukuk, haklar, sorumluluk ve güvenlik gibi başlıklarda incelemiştir. Choi ve Kim (2018), 10. Boyut olarak dijital katılım boyutunun olması gerektiğini belirtmiştir.

1)Dijital Sağlık: Günlük yaşantısında dijital vatandaşların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarını korumak sağlıkla ilgili verilerini e-nabız gibi uygulamalarla istediği zaman istediği yerde kullanabilmektir.

2)Dijital Güvenlik: Dijital vatandaşların interneti ve dijital teknolojileri kullanım esnasında hem kendi kişisel verilerinin hem de kullandığı dijital teknolojilerin güvenliğini sağlayarak dijital ortamlarda yaşanabilecek sorunlara karşı önlemlerini alabilmeyi içerir.

3)Dijital Hak ve Sorumluluk: Gerçek yaşamda olduğu gibi dijital yaşamda da vatandaşların sahip olduğu bazı haklar ve sorumluluklar vardır. Söz konusu yetkinlik ile vatandaşların bu hak ve sorumluluklarının farkında olması ve kullanabilmesi beklenir.

4)Dijital Hukuk: Dijital dünyanın belirli bir düzen içerisinde seyredebilmesi için herkesin uyması gereken kurallar vardır. Dijital platformlar herkesin istediği gibi sorumsuzca davranabileceği ortamlar değildir. Bu yetkinlik ile dijital vatandaşların bu kurallara bilmesini ve uymasını kapsamaktadır.

5)Dijital Erişim: Dijital dünyaya ulaşmak, onun kolaylıklarından faydalanarak kullanmak herkesin hakkıdır. Bu yetkinlik toplumdaki herkesin dil, din, ırk, mezhep, konum ve statü gibi ayırım olmaksızın erişebilmesini ifade eder.

6)Dijital Etik: Bu yetkinlik dijital dünya geçerli olan ve yasalarla koruma altına alınan kuralların yanı sıra geçerli olan ahlaki değerlerin olduğunu ifade eder.

7)Dijital İletişim: İnsanların duygu, düşünce ve görüşlerini hem yazılı hem de sözlü olarak dijital platformları kullanarak ifade etmesini kapsar.

8)Dijital Okuryazarlık: Dijital vatandaşların internetin avantajlarından yararlanarak aradığı bilgiyi bulabilmesi, bulduğu bilgiyi kullanabilmesi, eleştirel yaklaşım değerlendirmesi ve paylaşarak bilgiyi yönetebilmesi yetkinliğidir.

9)Dijital Ticaret: Dijital vatandaşların dijital platformları kullanarak alışveriş yapması bunu yaparken yaşanabilecek problemlere karşı dikkatli olup gerekli önlemleri alması ve bankacılık işlemlerini yürütebilmesi yetkinliğidir.

10)Dijital Katılım: Dijital ortamda topluma katılımı ifade eder.

Bu çalışmada, gerçekleştirmeyi hedeflediğimiz öğretim programı ile günümüz dijital dünyasında belirlenen yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip dijital yetişkinler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Yetişkinlere yönelik uygulanabilecek dijital vatandaşlık (dijital sağlık, dijital okur-yazarlık, dijital kanun, dijital hak ve sorumluluk, dijital güvenlik, dijital etik, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital erişim ve dijital katılım) konusunda eğitim verilmesi ve dijital vatandaşlık kavramını tüm boyutları ile ele alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda geliştirmeyi hedeflediğimiz öğretim programının farklı yanı dijital vatandaşlığın tüm boyutları ile ele alınacak olmasıdır. Şu ana kadar yapılan eğitim programları dijital vatandaşlığın özellikle dijital güvenlik boyutu ön planda olmak üzere birkaç alt boyutunu içermektedir. Araştırmamız dijital teknolojilerin gündelik hayatta vazgeçilmez bir yere sahip olması bakımından güncel ve dijital vatandaşlık kavramını tüm alt boyutları ile ele alacak olmasından dolayı özgün bir araştırmadır. Yetişkinlere yönelik öğretim programı geliştirip, uygulayabilmek için ihtiyaçlarının neler olduğunu tespit etmek gerekir. Bu bağlamda; Bu araştırmanın problemini “Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları Ne Düzeydedir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur. Bu alt problemler;

1)Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin ihtiyaçları ne düzeydedir?

2) Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine ilişkin ihtiyaçları yaşlarına göre değişmekte midir?

3) Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine ilişkin ihtiyaçları çalışma durumuna göre değişmekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Dünya bakış açılarından etkilenmiş ve temeline bakıldığında kaynağını psikoloji biliminden almış olan nicel araştırmalar, nedenselci felsefeyi savunan Postpozitivist düşünce, ortaya konan sebepleri sonuçları veya ürünleri savunmaktadır. Herhangi bir yerde var olan objektif olan bir gerçekliğin çok iyi gözlemlenerek ve ölçülünerek oluşturulmasını sağlar. Nicel araştırmalara bakıldığında ortaya çıkan değişkenler farklı ölçme araçları kullanılarak ölçülür ve sayısal veriler ortaya çıkar. Elde edilen bu sayısal veriler çeşitli istatistiksel analizlere tabi tutulur (Creswell, 2013).

Bu araştırmada; çalışmanın içeriğine, çalışmanın amacına ve çalışma grubuna uyumlu olmasından ötürü tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, belirlenen konuya veya işlenen olaya ilişkin katılımcıların görüş ve önerilerinin önceden belirlendiği ve diğer çalışmalara istinaden daha da büyük çalışma gruplarının yer aldığı bir modeldir (Büyükoztürk ve ark., 2013).

Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile yetişkinlerin dijital vatandaşlık beceri düzeylerine ilişkin ihtiyaçlarını ortaya koymak hedeflenmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın Evreni İstanbul İli Fatih ilçesinde bulunan ilkököl düzeyinde okullarda yer alan öğrenci velilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme oluşturulurken, amaçlı örnekleme yönteminin kolay ulaşılabilir örnekleme türünün uygun olduğu görülmüştür. Bu örnekleme türü çeşitli ve zengin durumların oluşturulmasına ve en verimli kişilere ulaşmaya imkân sağlamaktadır (Patton, 2002).

Araştırmanın katılımcılarını, MEB'e bağlı ilkökullarda eğitim gören öğrencilerin velileri arasından seçilen 79 erkek ve 177 kadın olmak üzere toplam 256 gönüllü yetişkin oluşturmaktadır.

Katılımcılardan "Yetişkinlere Yönelik Dijital Vatandaşlık İhtiyaç Analizi Formu" verilip cevaplamaları istenmiştir.

Verilerin Toplanması

Yetişkinlere Yönelik Dijital Vatandaşlık İhtiyaç Analizi Formu ile veriler toplanmıştır. İhtiyaç analizi için kullanılacak formda yer alan soruları araştırmacı alan

yazını esas olarak oluşturmuştur. İhtiyaç analizi formunda bulunan soruların hazırlanma sürecinde başlangıçta çalışmanın alt problemleri, ilgili alan yazında bulunan benzer araştırmalar ve benzer amaçla oluşturulmuş formlar araştırılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları (Özer ve Albayrak, 2018) tarafından yayınlanan "Dijital vatandaşlık eğitim ihtiyaçları" konulu çalışmaları, (June ve ark., 2022) tarafından yayınlanan "Dijital vatandaşlığa yönelik ihtiyaçlar ve algılar" konulu çalışması ve (Yılmaz, 2019) tarafından yayınlanan "Bilinçli dijital vatandaşlar için dijital güvenlik ihtiyaçları" şeklindedir. İhtiyaç analizi formunda soruların net ve anlaşılır olması ile katılımcıların görüşlerinin daha detaylı olarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Birinci bölümde yetişkinlerin cinsiyetleri, yaşları ve mesleklerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise Dijital Vatandaşlık kavramı ve bu kavrama ilişkin toplam on alt boyuta (dijital sağlık, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk, dijital kanun, dijital güvenlik, dijital katılım, dijital erişim, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik) ilişkin 39 sorudan oluşan ölçek maddeleri yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, oluşturulacak eğitim programının özellikleri ve yetişkinlerin temel bilgisayar kullanımına ilişkin hazır bulunuşluk düzeyleri hakkında bilgi edinmeye yönelik sorular mevcuttur. Her maddenin yanında "1= Yetersiz", "2= Az Yeterli", "3= Kısmen Yeterli", "4= Yeterli" ve "5= Çok Yeterli" şeklinde beş seçenek verilmiştir.

Hazırlanan sorularla ilgili olarak Eğitim Programları ve Öğretim (EPÖ) anabilim dalında görev yapan 1 Dr. Öğretim Üyesi tarafından düzenlenmiştir. Düzenlenen görüşme soruları kapsam geçerliliği sağlamak adına biri akran doktora öğrencisi olmak üzere Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) anabilim dalında görev yapan 1'i Doç. Dr., 1'i Dr. Öğretim Üyesi, EPÖ anabilim dalında görev yapan 1'i Öğretim Üyesi, 1'i Doç. Dr., Yetişkin Eğitimi anabilim dalında görev yapan 1'i Doç. Dr. olmak üzere toplam 6 kişi tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu haliyle yeniden düzenlenen form pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Pilot uygulaması yapılan form tekrar EPÖ anabilim dalında görev yapan bir öğretim üyesi ve bir akran tarafından düzenlendikten sonra tekrar pilot uygulaması yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizi süreci, verilerin düzenlenmesi, araştırma soruları çerçevesinde betimlenmesi ve yorumlanması aşamalarından oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ölçeklerden elde edilen verilerin analizinde öncelikle normallik ve homojenlik varsayımları incelenmiştir. Normallik testi ile çarpıklık ve basıklık değerleri de incelenmiştir.

İstatistiksel analizde yöntemler temel olarak ikiye ayrılır; parametrik yöntemler ve nonparametrik yöntemler.

Parametrik testler normal dağılıma sahip veriler için kullanılabilirken nonparametrik yöntemlerde normallik varsayımı bulunmamaktadır. Bu sebeple analize başlamadan önce ölçeğin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile sınanmıştır. Kolmogorov-Smirnov testinin seçilme sebebi örneklem sayısının 50'nin üzerinde olmasından dolayıdır. Test istatistiğinin olasılık değeri Kolmogorov-Smirnov testine göre sıfırdır. Tablo 1'de Kolmogorov-Smirnov test sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları

Kolmogorov-Smirnov	Anlamlılık Değeri
0,146	0,000

Tablo 1'e bakıldığında Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda, test istatistik değeri 0,146 ve anlamlılık değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değeri ($p < 0,05$) olduğu için, veri setinin normal dağılım göstermediği sonucuna varılabilir. Bu durumda parametrik olmayan testlerin tercih edilmesi uygun olacaktır.

Ölçek normal dağılıma sahip değildir, bu sebeple kullanılacak tüm testlerin nonparametrik versiyonları ile çalışılmıştır. Yetişkinlerin, veri toplama aracının birinci bölümünde yer alan demografik özellikleri (cinsiyet, meslek ve yaş) ve üçüncü bölümde yer alan eğitim programının özellikleri ve yetişkinlerin temel bilgisayar kullanımına ilişkin hazır bulunuşluk düzeyleri hakkında bilgi edinmeye yönelik sorular için Frekans (f) alma tekniği uygulanmıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde yer alan yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık düzeylerini tespit etmek amacıyla kullanılan ölçek sorularının analizi için ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiştir. Dijital Vatandaşlık puanlarının yaş ve vasıflı çalışma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğine ise Kruskal-Wallis Testi ile bakılmıştır. Analizler SPSS 25,0 (Statistical Package for Social Science) paket programında hazırlanarak yapılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, sonuçların inandırıcılığını sağlamak amacıyla kullanılan en yaygın ölçütlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Geçerlik ve güvenilirlik önlemlerinin araştırmalarda ne düzeyde kullanıldığının belirlenmesinin, çalışmaların bilimsel değerinin artırılması açısından önemli olduğu belirtilmektedir (Topu ve ark., 2013). Bu bağlamda araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için yapılan işlemler detaylı olarak açıklanmıştır.

Nicel araştırmalarda geçerlik, ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı olguyu doğru ölçmesi ile yakından ilişkilidir. Bu durumda toplanan veriler gerçeği yansıtır ve araştırma sonuçlarının geçerliğine katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda ise

geçerlik, genellikle veri içerisinden çıkarılan anlamlar/ sonuçlar ve bu anlam ve sonuçların ne kadar objektif gerçekliği oluşturduğu ile ilgilidir (Güler ve ark., 2015).

Araştırmada geliştirilen ölçme aracı için kapsam ve yapı geçerliği ölçütleri sağlanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu için uzman görüşü alınmıştır. Kapsam geçerliliği sağlamak adına iki akran doktora öğrencisi olmak üzere BÖTE anabilim dalında görev yapan 1'i Doç. Dr. ,1'i Dr. Öğretim Üyesi, EPÖ anabilim dalında görev yapan 1'i Öğretim Üyesi, 1'i Doç. Dr., Yetişkin Eğitimi ABD görev yapan 1'i Doç. Dr. olmak üzere toplam 7 kişi tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu haliyle yeniden düzenlenen form pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Pilot uygulaması yapılan form tekrar EPÖ anabilim dalında görev yapan bir öğretim üyesi ve bir akran tarafından düzenlendikten sonra tekrar pilot uygulaması yapılmıştır. Ve forma son şekli verilmiştir.

Nicel veri toplama araçlarından elde edilen verilerin analizinde öncelikle normallik sınamaları gerçekleştirilmiş ve daha sonra uygun istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Araştırmada geliştirilen ölçme aracının güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçek için Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve bu değerlerin güvenilir olarak kabul edilen sınırlar içerisinde olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış ve analiz sonucu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Cronbach-Alpha Güvenilirlik Analizi

Cronbach-Alpha	Soru Sayısı
0,903	39

Tablo 2'ye bakıldığında Cronbach-Alpha 0,903 olduğu görülmektedir. Cronbach-Alpha yani güvenilirlik katsayısı 0,6'dan büyük olduğu için ölçek güvenilirliklidir. Etik boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.437'dir, ticaret boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.701'dir, kanun boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.658'dir, okur Yazarlık boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.738'dir, sağlık boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.700'dür, erişim boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.754'tür ve bu değer en yüksek olanlardan biridir, iletişim boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.658'dir, güvenlik boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.656'dır, hak ve sorumluluk boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.694'tür, katılım boyutunun Cronbach Alfa değeri 0.732'dir. Bu değerler, her boyutun güvenilirlik analizinin sonuçlarını göstermektedir. Birinci boyut olan Etik boyutu hariç tüm boyutlar için Cronbach-Alpha katsayısının 0.60'dan yüksek olduğu görülmektedir, bu sebeple boyut bir hariç tüm boyutların güvenilir olduğu söylenebilir.

BULGULAR

Örneklemin cinsiyet, yaş ve çalışma durumuna göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, örneklemin; %69,1'inin erkek, %30,9'unun ise kadın olduğu, %69,5'nin 36-50 yaş aralığında, %23,4'ünün 28-38 yaş aralığında ve %7'sinin 50 ve üstü yaş aralığında olduğu, %53,1'inin işsiz, %34'ü vasıfsız çalışan ve %12,9'ünün ise vasıflı çalışan olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Örneklemin Demografik Özelliklerine İlişkin Verilerin Yüzde Frekans Dağılımı

Demografik Özellikler	Katagoriler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	79	30,9
	Kadın	177	69,1
Yaş	28-35	60	23,4
	36-50	178	69,5
	50+	18	7,0
Çalışma Durumu	Çalışmayanlar	136	53,1
	Vasıflı Çalışanlar	33	12,9
	Vasıfsız Çalışanlar	87	34,0
Toplam		256	100,0

Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları Ne Düzeydedir Alt Problemine İlişkin Bulgular

Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık becerilerine yönelik ihtiyaçlarını belirlemek için ölçek maddelerine ilişkin ortalama ve standart sapma puanları Tablo 4' de verilmektedir.

Tablo 4'de yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeylerini ortaya koymak için uygulanan ölçeğin maddelerine

Tablo 4. Ölçek Maddelerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Puanları

	N	Ortalama	Std. Sapma
1.1 İnterneti kullanırken nasıl hitap edeceğim konusunda (hakaret, küfür, argo vb. içermeyen)	256	2.629	0.719
1.2 İnternette kendime ait olmayan bir görseli, bilgiyi ya da güzel sözü vb. kaynak göstererek paylaşmada	256	2.684	0.667
1.3 İnternette film veya müzik indirirken telif haklarını gözetmede	256	2.527	0.735
1. Alt Boyut: Dijital Etik	256	2.613	0.707
2.1 İhtiyacım olan bir ürünü internet ortamını kullanarak satın almada	256	2.758	0.785
2.2 Resmi veya özel kurumlara yapacağım ödemelerde (fatura, vergi, harç vb.) çeşitli sanal uygulamaları kullanmada	256	2.664	0.744
2.3 İhtiyacım olmayan bir ürün veya eşyayı gerektiğinde internet üzerinden çeşitli uygulamaları kullanarak satın almada	256	2.746	0.742
2.4 İnternet ortamında bir ürünü satın almadan önce ürünle ilgili bir araştırma yapmada (fiyat, kalite vb.)	256	2.758	0.749
2.5 Gerektiğinde alışveriş sitelerinden aldığım ürünlerin iade veya değişimini yapmada	256	2.641	0.754
2. Alt Boyut: Dijital Ticaret	256	2.713	0.755
3.1 İnterneti kullanırken uygun olmayan paylaşımları şikâyet edebileceğim ilgili hat, web sitesi veya yasal kurumların olduğunu bilmede	256	2.613	0.716
3.2 İnternet ortamında suç sayılabilecek davranışlarda bulunmama konusunda	256	2.453	0.801
3.3 İnternet kullanımına yönelik kanun ve kuralları bilmede	256	2.520	0.756
3. Alt Boyut: Dijital Kanun	256	2.529	0.758
4.1 İhtiyaç duyduğum bilgiyi dijital teknolojileri kullanarak rahatlıkla bulmada	256	2.926	0.619
4.2 E- devlet uygulamasını kullanmada	256	2.691	0.769
4.3 İnternet ortamında edindiğim bilgilerin doğruluğunu farklı birkaç kaynak ile sorgulayarak teyit etmede	256	2.758	0.689
4.4 Dijital araçlarla ilgili bir sorunu yaşadığımda bu sorunu çözebilmede	256	2.660	0.643
4.5 Teknolojide yaşanan gelişmeleri takip etmede	256	2.754	0.724
4. Alt Boyut: Dijital Okuryazarlık	256	2.758	0.689

Tablo 4. (Devam) Ölçek Maddelerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Puanları

	N	Ortalama	Std. Sapma
5.1 Dijital teknolojileri kullanırken doğru oturuş pozisyonunun nasıl olması gerektiğini bilmede	256	2.625	0.708
5.2 Dijital teknolojiyi kullanırken göz sağlığını koruması açısından görüş uzaklığına dikkat etmede	256	2.418	0.675
5.3 Sağlığımla ilgili olarak çeşitli uygulamaları (adımsayar, stres ölçer vb.) kullanmada	256	2.652	0.752
5.4 Dijital teknoloji den kaynaklanabilecek sağlık sorunlarının (göz/iskelet sistemi rahatsızlıkları vb.) neler olduğunu bilmede	256	2.602	0.760
5. Alt Boyut: Dijital Sağlık	256	2.574	0.724
6.1 Çeşitli dijital teknolojileri kullanarak web tabanlı uygulamalara (sosyal ağlar, haber siteleri, bloglar, internet toplulukları, bankacılık işlemleri vb.) erişebilmede	256	2.859	0.706
6.2 Çeşitli dijital teknolojileri (bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb.) kullanabilmede	256	2.727	0.804
6.3 İhtiyaç duyduğumda bir belgeyi gönderirken E-posta (gmail, hotmail, facebook vb.) kullanabilmede	256	2.719	0.811
6. Alt Boyut: Dijital Erişim	256	2.768	0.774
7.1 İletişim teknolojileri yoluyla resmi veya özel kurumlardan bilgi edinmede	256	2.855	0.580
7.2 Resmi veya özel kurumlarla gerektiğinde sosyal medya hesapları aracılığı ile iletişime geçebilmede	256	2.648	0.681
7. Alt Boyut: Dijital İletişim	256	2.752	0.630
8.1 Ani-virüs programı kullanımında	256	2.598	0.702
8.2 İnternet ortamını kullanırken kullandığım şifrelerin aynı olmamasına özen göstermede	256	2.520	0.719
8.3 Güvenliğinden emin olmadığım internet sayfalarına üye olmama konusunda	256	2.641	0.727
8.4 İnternet ortamında tanımadığım kişi ya da hesaplarla kişisel bilgilerimi paylaşmama konusunda	256	2.656	0.796
8.5 Üye olduğum sitelere bir sonraki girişlerimi kolaylaştırması açısından şifre mi her seferinde girmektense, bir kere kaydetme ve kullanma konusunda	256	2.734	0.735
8.6 Girişi engellenmiş sitelerine farklı yollar kullanarak erişmede	256	2.473	0.740
8. Alt Boyut: Dijital Güvenlik	256	2.604	0.737
9.1 Dijital ortamları kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymada	256	2.832	0.713
9.2 Uğradığım haksızlıklar karşısında CİMER'i kullanmada	256	2.414	0.757
9.3 İnternet ortamında da yaptığım davranışlardan sorumluluk duymada]	256	2.734	0.762
9.4 Tüketici hakları ile ilgili yaşadığım sorunlar karşısında TUBİS (Tüketici Bilgi İşlemleri Sistemi) aracılığı ile Tüketici Hakem Heyetine başvurmada	256	2.637	0.701
9.5 Yaşadığım sorunlara ilişkin gerektiğinde e-dilekçe (e-devlet, e-icisleri.gov vb.) verebilmede	256	2.617	0.778
9. Alt Boyut: Dijital Hak ve Sorumluluklar	256	2.647	0.742
10.1 İnternet ortamında sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini takip etmede	256	2.609	0.717
10.2 İnternet ortamında düzenlenen ya da planlanan etkinliklere, projelere katılım sağlarını ve destek vermede]	256	2.418	0.720
10.3 İnternet ortamında etkinlik düzenleyebilmede	256	2.477	0.725
10. Alt Boyut: Dijital Katılım	256	2.501	0.720
Genel Ortalama	256	2.647	0.337

ilişkin ortalama ve standart sapma puanları yer almaktadır. Dijital vatandaşlık ölçek ortalamasının 2.65 olduğu görülmektedir. Bu sonuç, katılımcıların kendilerini dijital vatandaşlık konusunda düşük seviyede gördüklerini göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında katılımcıların kendilerini en yetersiz gördüğü alt boyutun dijital kanun alt boyutu olduğu görülürken; katılımcıların kendilerini en yeterli gördüğü alt boyutun ise dijital erişim alt boyutu olduğu görülmektedir.

Tablo 5'de verilen dijital vatandaşlık becerileri açısından kendinizi hangi aşamada görüyorsunuz sorusuna katılımcıların yaklaşık %94'ü dijital vatandaşlık becerileri açısından kendilerini, orta veya daha az

yeterli olduklarını belirtmişlerdir. Ancak katılımcıların %6'ı gibi çok az bir oranı kendilerini, dijital vatandaşlık becerileri açısından yeterli olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6'da verilen dijital teknolojilerdeki yeniliklerle ilgilenir misiniz, ilgi düzeyiniz sorusuna katılımcıların yaklaşık %94'ü dijital teknolojilerdeki yeniliklerle orta veya daha az yeterli ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların sadece %6'ı gibi çok az bir oranı dijital teknolojilerdeki yeniliklerle ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7'de verilen dijital teknolojileri kullanırken zorlanıyor musunuz sorusuna katılımcıların yaklaşık

Tablo 5. “Dijital vatandaşlık becerileri açısından kendinizi hangi aşamada görüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hiç yeterli değilim	29	11,3
Az yeterliyim	81	31,6
Orta düzeyde yeterliyim	130	50,8
Yeterliyim	6	2,3
Oldukça yeterliyim	10	3,9
Toplam	256	100,0

Tablo 6. ”Dijital teknolojilerdeki yeniliklerle ilgilenir misiniz? İlgi düzeyiniz?” Sorusuna İlişki Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hiç yeterli değilim	17	6,6
Az yeterliyim	98	38,3
Orta düzeyde yeterliyim	126	49,2
Yeterliyim	13	5,1
Oldukça yeterliyim	2	0,8
Toplam	256	100,0

Tablo 7. “Dijital Teknolojileri kullanırken zorlanıyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hiç	21	8,2
Az	83	32,4
Orta	141	55,1
Oldukça	9	3,5
Çok	2	0,8
Toplam	256	100,0

%60'ı dijital teknolojileri kullanırken zorlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %40'ı ise dijital teknolojileri kullanırken az veya hiç zorlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 8'de verilen dijital vatandaşlık konusunda herhangi bir kurs ya da seminere katıldınız mı sorusuna katılımcıların %13,7'sinin dijital vatandaşlık konusunda bir kurs ya da seminere katıldıklarını, %86,3'ü ise dijital vatandaşlık konusunda bir kurs ya da seminere katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9'da dijital teknolojileri öğrenmek için hangi kaynaklardan yararlanıyorsunuz sorusuna katılımcıların %72 gibi büyük bir oranı birkaç farklı kaynak kullanarak dijital teknolojileri öğrenmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 10'da yer alan sizce dijital vatandaşlık eğitimi gerekli mi sorusuna ilişkin katılımcıların %84,4'ü dijital vatandaşlık eğitiminin gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 11'de daha önce herhangi bir eğitimi uzaktan eğitim şeklinde aldınız mı sorusuna katılımcıların

yaklaşık %55,9'unun herhangi bir eğitimi uzaktan eğitim şeklinde aldığını belirtmişlerdir.

Tablo 12'de hangi eğitimi uzaktan eğitim şeklinde aldınız sorusuna katılımcıların %8,2'sinin açık öğretim eğitimini uzaktan aldığını belirtmiştir.

Tablo 13'de dijital vatandaşlıkla ilgili uzaktan bir eğitim programına katılmak ister misiniz sorusuna katılımcıların %73,8'inin dijital vatandaşlıkla ilgili uzaktan bir eğitim programına katılmak istediğini belirtmişlerdir.

Tablo 14'de dijital vatandaşlığa yönelik uzaktan eğitim programına katılmak için dijital yetkinlik açısından kendinizi nasıl değerlendirirsiniz sorusuna katılımcıların %59'u dijital vatandaşlığa yönelik uzaktan eğitim programına katılmak için dijital yetkinlik açısından kendilerini 1. seviye de gördüklerini belirtmişlerdir.

1. Seviye, bilgisayarı açma ve kapatmayı bilmek ve kendi hesabından başka bir hesaba eposta göndermeyi bilmek olarak tanımlanmaktadır. 2. Seviye, 1. Seviyeye ek olarak masaüstünde bir klasör oluşturmak, silmek ve

Tablo 8. “Dijital Vatandaşlık konusunda herhangi bir kurs ya da seminere katıldınız mı?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	35	13,7
Hayır	221	86,3
Toplam	256	100,0

Tablo 9. “Dijital Teknolojileri Öğrenmek için hangi kaynaklardan yararlanıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Tarayıcılardan (Google vb.)	18	7,0
Sosyal Ağlar	15	5,9
Eşimden	9	3,5
Çocuklarımdan	19	7,4
Arkadaşlarımdan	11	4,3
Birkaçımı birlikte	184	71,9
Toplam	256	100,0

Tablo 10. “Sizce Dijital Vatandaşlık Eğitimi gerekli mi?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hayır	40	15,6
Evet	216	84,4
Toplam	256	100,0

Tablo 11. “Daha önce herhangi bir eğitimi uzaktan eğitim şeklinde aldınız mı?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hayır	113	44,1
Evet	143	55,9
Toplam	256	100,0

Tablo 12. “Hangi eğitimi uzaktan eğitim şeklinde aldınız” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Diğer	122	47,7
Açık Öğretim	21	8,2
Uzaktan Eğitim Almayanlar	113	44,1
Toplam	256	100,0

Tablo 13. “Dijital Vatandaşlıkla ilgili uzaktan bir eğitim programına katılmak ister misiniz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hayır	67	26,2
Evet	189	73,8
Toplam	256	100,0

Tablo 14. “Dijital vatandaşlığa yönelik uzaktan eğitim programına katılmak için dijital yetkinlik açısından kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Seviye 1	151	59,0
Seviye 2	81	31,6
Seviye 3	24	9,4
Toplam	256	100,0

yeniden adlandırma işlemlerini yapabilmek, denetim masasında yer alan ağ ve paylaşım özelliğini kullanarak ortamda bulunan wifi'ye bağlanabilmek, ihtiyaç olan bilgiye interneti kullanarak kolayca erişebilmek olarak tanımlanmaktadır. 3. Seviye ise 2. seviyeye ek olarak Microsoft Office Excel, PowerPoint ve Word programlarını ihtiyacını görece şekilde kullanabilmek, bir belgeyi herhangi bir depolama birimine kaydedip, başka bir bilgisayarda açabilmek olarak tanımlanmıştır.

Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları Yaşlarına Göre Değişmekte Midir Alt Problemine İlişkin Bulgular

Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerine ilişkin ihtiyaçları yaşlarına göre değişip değişmediğine ilişkin bulgular Tablo 15' de yer almaktadır.

Tablo 15'de bakıldığında katılımcıların dijital vatandaşlık puanının, yaş özelliğine göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin istatistiğin olasılık değerinin 0,783 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, dijital vatandaşlık puanı yaş grubuna göre farklılık göstermemektedir. Bu nedenle deney grubu için gönüllük esasına göre belirlenecek yetişkinler için yaş değişkeni bir ölçüt olmayacaktır.

Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları Çalışma Durumuna Göre Değişmekte Midir Alt Problemine İlişkin Bulgular

Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları çalışma durumuna göre değişip değişmediğine ilişkin veriler Tablo 16'da verilmektedir.

Tablo 16'ya bakıldığında test istatistiğinin olasılık değerinin 0,044 olduğu görülmektedir. Bu sonuca

göre, dijital vatandaşlık puanı çalışma durumuna göre vasıflı çalışanlar lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Bu nedenle deney grubu için gönüllük esasına göre belirlenecek olan yetişkinler için çalışma durumları göz önüne alınacaktır. Bu doğrultuda vasıflı çalışanlar tercih edilmeyecektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji ve dijitalleşme hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bireylere düşen görev ise bu hızlı gelişime adapte olup çağın gereksinimlerine ulaşmaktır. Bugün sağlıktan güvenliğe, haktan sorumluluklara, hukuktan, etiğe, iletişimden ticarete, okuryazarlıktan eğitime kadar aklımıza gelen her alanda dijitalleşmenin etkisini görmekteyiz. Bu değişimler vatandaş olabilmenin şartlarını da değiştirmektedir. Artık vatandaşlık da dijitalleşmiş ve dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın bulgularında görüldüğü gibi, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan bazı çalışmalarda dijital vatandaşlık öğretim programına ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir (Geriş ve Özdener, 2017). Bilişim teknolojileri öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutu göz önüne alındığında dijital güvenlik, dijital sağlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital hukuk, dijital etik ve dijital ticaret boyutlarında yeterli bilince sahip olmadıklarını belirlemişlerdir. Katılımcıların sadece dijital erişim, dijital iletişim ve dijital okuryazarlık boyutlarında yeterli bilgi düzeyine sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Brandau ve ark. (2021) Amerika'da gençlerin yarısından fazlasının siber zorbalığa maruz kaldığını belirterek bunu önleyebilmek amacıyla dijital vatandaşlık öğretim

Tablo 15. Dijital Vatandaşlık Puanının, Yaş Grubuna Göre Değişiklik Gösterip Göstermediğine İlişkin Kweruskal-Wallis Testi Sonuçları

Değişkenler	Yaş Grubuna Göre farklılık Kruskal-Wallis Testi			Test istatistiği
	Grup	N	Ortalama Rank	(Olasılık değeri)
Dijital Vatandaşlık	28-36	60	127,89	0,490 (0,783)
	36-50	178	127,52	
	50+	18	140,25	

Tablo 16. Dijital Vatandaşlık Puanının, Çalışma Durumuna Göre Değişiklik Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Değişkenler	Çalışma Durumuna Göre farklılık Kruskal-Wallis Testi			Test istatistiği
	Grup	N	Ortalama Rank	(Olasılık değeri)
Dijital Vatandaşlık	Çalışmayanlar	136	133,59	6,253 (0,044)
	Vasıflı Çalışanlar	87	113,55	
	Vasıflı Çalışanlar	33	146,95	

programı geliştirmeyi amaçlamışlardır. Geliştirilen program sonunda katılımcıların dijital vatandaşlık ortalama puanları istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Araştırmacılar sosyal – duygusal öğrenmeyi ve dijital vatandaşlığı destekleyen programların ihtiyaç olduğunu ortaya koymuşlardır. Bugün dijital ortamlarda her yaşta insan siber zorbalığa maruz kalabilmektedir. Birçok kişi hangi davranışların siber zorbalığa girdiğini bilmemektedir. Siber zorbalığa yönelik düzenlenecek eğitimler toplumun her kesiminden insanın bu konuda farkındalık kazanması, siber zorbalığın ne olduğunu öğrenmesi, korunma yollarını ve şikâyet mercilerini öğrenmesi sağlıklı dijital toplumlar oluşturabilme açısından gereklidir.

Yapılan ihtiyaç analizleri sonucunda tüm dünyada dijital bir dönüşüm yaşandığı buna bağlı olarak vatandaşlığın şeklinin ve ihtiyaçlarının değiştiği görülmektedir. Araştırmamızda da literatürü destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların kendilerini dijital vatandaşlık konusunda düşük seviyede gördükleri görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında katılımcıların kendilerini en yetersiz gördüğü alt boyutun dijital kanun ve dijital sağlık alt boyutları olduğu görülürken; katılımcıların kendilerini en yeterli gördüğü alt boyutun ise dijital erişim alt boyutu olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında katılımcıların yaklaşık yarısı teknolojiye orta düzeyde ilgi duyarken aynı zamanda dijital vatandaşlık becerileri açısından da ortalamalarının yüksek olmaması, katılımcıların motivasyonlarının düşük olmadığını gösterebilir. Dolayısı ile teknolojiye olan ilgi arttığında dijital vatandaşlık becerisinin de artacağı öngörülmektedir.

Katılımcıların dijital teknolojileri öğrenmek için büyük bir çoğunluğu birkaç farklı kaynak kullanarak dijital teknolojileri öğrenmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuca göre yetişkinler dijital teknolojiyi kendi çabaları ile öğrenmeye çalışmaktadır. Bu bulgu bize dijital teknolojiyi formal bir şekilde öğretme ihtiyacının olduğunu göstermektedir. Bu çıkan sonuca paralel olarak katılımcıların çoğunluğu dijital vatandaşlık eğitiminin gerekli olduğunu ve geliştirilecek bir eğitim olması durumunda katılmak istediklerini belirtmişlerdir (Kocadağ, 2012). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine ilişkin yaptığı tez çalışmasında Dijital vatandaşlık düzeyinin yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucunun aksine araştırmamızda dijital vatandaşlık puanının, yaş özelliğine göre değişiklik göstermediği görülmektedir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise, yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçları yaş değişkenine göre değişmemektedir. Bu durum genç yetişkinlerin orta düzey veya daha ileri yaşta yer

alan yetişkinlere göre teknolojiyi daha iyi kullandığı algısını ortadan kaldırmıştır. Diğer bir açıdan ise, dijital vatandaşlık puanı çalışma durumuna göre vasıflı çalışanlar lehine anlamlı farklılık göstermektedir.

Öneriler

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- 1) Dijital vatandaşlıkla ilgili lisans öğrencilerinin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik yeterli çalışmalar varken, ilkököl, ortaokul, lise ve orta yaş ve üstü yetişkinlere yönelik ihtiyaç belirleme çalışmaları oldukça azdır. Bu gruplara yönelik ihtiyaç belirleme çalışmaları yapılabilir.
- 2) Dijital vatandaşlığın bütün boyutlarını kapsayacak şekilde yapılacak araştırmaların sayısı artırılabilir.
- 3) Dijital vatandaşlık eğitimi anaokulundan itibaren verilmelidir. Uygun yöntem ve tekniklerle farklı eğitim kademelerinde farklı şekillerde öğretim programlarına entegre edilebilir.
- 4) Dijital vatandaşlık artık günümüz dijital çağın vatandaşlık biçimi olduğu için vatandaşlık eğitiminin ortaokuldan itibaren yükseköğretim de dâhil olmak üzere seçmeli veya zorunlu ders olarak konulması önerilebilir.
- 5) Dijital vatandaşlık geleneksel vatandaşlıktan farklı olarak evrensel nitelik taşıması nedeniyle farklı dünya ülkeleriyle birlikte ortak program geliştirilme çalışmaları önerilebilir.
- 6) Birçok çalışmada dijital vatandaşlık 9 boyutu ile ele alınmıştır. 10 boyutunun yer aldığı çalışmaların sayısı artırılabilir.
- 7) Ailelere yaygın eğitim kapsamında belediyeler ve halk eğitim merkezleri yoluyla dijital vatandaşlık eğitimi verilebilir.
- 8) Yetişkinlerin Dijital Vatandaşlık Becerilerine İlişkin İhtiyaçlarını belirlemeye yönelik form daha geniş kitlelere uygulanabilir.
- 9) Karma araştırma yöntemi kullanılarak nicel sonuçların yanı sıra, nitel yöntemlerle derinlemesine bilgi toplanabilir. Örneğin, dijital vatandaşlık boyutlarıyla ilgili yapılan mülakatlar veya odak grup görüşmeleri, elde edilen bulguları daha kapsamlı bir şekilde yorumlamaya olanak tanıyabilir.
- 10) Araştırmacılar, mevcut ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini farklı örneklem gruplarında tekrarlayarak elde edilen sonuçların genellenebilirliğini artırabilirler.

KAYNAKÇA

- Bennett, W. L. (2008). Changing citizenship in the digital age. Civic life online: learning how digital media can engage youth. W. Lance Bennett, The John D. & Catherine T. MacArthur, (Eds). Foundation series on digital media and learning (pp. 1-24). The MIT Press.
- Bilgi İletişim ve Teknoloji Kurumu. (2018). Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ve Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) İş Birliği ile Hazırlanan Proje. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BTK Akademi. (2023). Google Dijital vatandaşlık ve çevrim içi güvenlik. <https://www.btkakademi.gov.tr/portal/course/dijital-vatandasl-kve-cevrimici%CB%87g-uvanlik-9505>.
- Brandau, M., Dille, T., Schaumleffel, C. & Himawan, L. (2021). Digital Citizenship Among Appalachian Middle Schoolers: The Common Sense Digital Citizenship Curriculum. *Health Education Journal*, 81(2), 157-169.
- Büyükbaykal, C. (2015). Dijital Vatandaşlık: Kavramsal Bir Analiz. *Journal of International Social Research*, 8(41), 12-24.
- Büyükoztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., ve Kılıç, E. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi.
- Capuno, R., Suson, R., Suladay, D., Arnaiz, V., Villarín, I., & Jungoy, E. (2022). Digital citizenship in education and its implication. *World Journal on Educational Technology*, 14(2), 426-437.
- Choi, J., & Kim, I. (2018). The relationship between local employment growth and regional economic growth: Evidence from Korea. In M. Hosoe, I. Kim, M. Yabuta, & W. Lee (Eds.). *Applied analysis of growth, trade, and public policy* (pp. 35-43). Springer Singapore.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage.
- Çubukçu, A., ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Gaming in Turkey. (2023). We are social global dijital 2022 raporu. www.gaminginturkey.com.
- Gelbal, B. B. (2021). Litvanya’da yetişkinlere yönelik teknoloji okuryazarlığı eğitimleri. [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Geriş, A., ve Özden, N. (2021). The illusions on digital citizenship: What we know and what we do?. *Acta Educationis Generalis*, 11(3), 125-151.
- Global Raporu. (2024). We are social global dijital 2022 raporu. <https://www.gaminginturkey.com/tr/we-are-social-global-dijital-2022-raporu/>.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., ve Taşgün, S. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma (2nd ed.). Seçkin Yayınevi.
- ISTE. (2023). Digital citizenship in education. <https://www.iste.org/areas-of-focus/digital-citizenship>.
- June, L., Suk-Kyung, Y., & Yun-Oug, L. (2022). Analysis of the pre-service teachers’ needs for digital citizenship and perception of digital citizenship education. *Journal of Digital Convergence*, 20(3), 93-103. <https://doi.org/10.14400/JDC.2022.20.3.093>
- Karakuyu, A. (2023). Dijital vatandaşlık öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi. [Doktora Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Kocadağ, T. (2012). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. [Yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Ohler, J. B. (2011). *Dijital topluluk, dijital vatandaş*. Corwin Press.
- Özer, Ü., ve Albayrak Özer, E. (2018). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık eğitimi ihtiyaçları. *International Congress on Political, Economic and Social Studies*. Ankara Yıldırım Beyazıt University.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
- Ribble, M., Bailey, G., & Ross, T. W. (2004). Digital Citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6-12.
- Sakallı, H. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topu, F., Baydaş, Ö., Turan, Z., & Göktaş, Y. (2013). Common reliability and validity strategies in instructional technology research. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 42(1), 110-126.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması 2022. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8th ed.). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.